

FOTO: MIA ROSA KADLECOVÁ

Simply5

Realizováno pro:

 NADACE
SIRIUS

 nova
pomáhá

AMERIKÁNKA JE STEJNÁ JAKO VAŠE DĚTI

*Výzkum potřeb dětí z dětských
domovů pro jejich úspěšné
zapojení do samostatného života*

Závěrečná zpráva

ISBN: 978-80-909017-6-6

Pozadí, kontext a cíle

POZADÍ A KONTEXT

Smyslem projektu je doplnit komplementární perspektivu k výzkumným projektům zaměřeným na perspektivy začleňování dětí z dětských domovů do samostatného života. Navazujeme, ve snaze vnést do diskurzu pohled dětí/mladých lidí na prahu dospělosti, mj. na tyto projekty:

- *Problémy, překážky a bariéry ústavní péče v perspektivě jejich pracovníků, SocioFactor/Nadace Sirius/MŠMT 2023*
- *Školská zařízení ústavní výchovy, Zpráva úřadu veřejného ochránce práv, 2022*
- *Příprava mladých dospělých vyrůstajících v pobytových zařízeních na odchod do dospělého života, Confess/Krok domů, 2020*
- *Mám na to, Ipsos/Letní dům/Sirius, 2017*

CÍLE

Cílem projektu je porozumět klíčovým faktorům – situacím, vztahům, zkušenostem a zážitkům, které pomáhají dětem z dětských domovů při vstupu do samostatného života. Jde zároveň o faktory, které formují pozitivní postoj dětí z dětských domovů i z tradičních rodin k vlastní budoucnosti a které posilují pozitivní aspekty jejich sebepojetí a motivace převzetí odpovědnosti za vlastní život. Klíčová je ambice pochopit tyto faktory z biografické a zkušenostní pozice dětí, nikoli perspektivou „systému“ zařízení a institucí. Smyslem projektu je:

- Identifikovat klíčové faktory, které dětem pomáhají zvládnout vstup do samostatného života
- Poskytnout podklad, který bude sloužit pro otevření tématu v médiích a jako základ pro úvahy, jak u širší veřejnosti posilovat empatii, zaujetí a ochotu podpořit zapojování dětí z DD do skutečného samostatného života.
- Poskytnout podklad pro osvětu a vzdělávání pracovníků dětských domovů, především vychovatelů, v oblasti porozumění potřebám dětí
- Poskytnout podklady pro motivaci a podporu hostitelů a průvodců dětí z dětských domovů

Výstupy projektu budou sloužit také ke komunikaci k podpoře uvedení filmu Amerikánka do kin, na platformu Voyo a v PR komunikaci připravující širší veřejnost k debatě na tato témata.

Design a metodika výzkumu

1. FÁZE Realizace únor-březen 2024

14 hloubkových rozhovorů s dětmi, které se **účastnily tvorby filmu Amerikánka**, v délce do 90 minut a následná průběžná zpráva. Mix dětí z dětského domova a z rodin.

2. FÁZE Realizace duben 2024

12 hloubkových rozhovorů v délce do 90 minut.

6 rozhovorů s mladými lidmi, kteří se po opuštění **dětského domova úspěšně integrovali** do samostatného života,

2 rozhovory s dětmi, které se **neúčastnily tvorby filmu Amerikánka a jsou v DD.**

4 hloubkové rozhovory s lidmi, kteří dlouhodobě „doprovází“ dítě z dětského domova (patroni nebo hostitelé).

Následuje konsolidovaná výzkumná zpráva z obou fází projektu.

1. FÁZE: S kým jsme mluvili

(Děti z DD i rodin, všechny působily v Amerikánce)

M, 15 let	DD
M, 14 let	zkušenost s ústavním pobytem
Ž, 10 let	DD
M, 18 let	ex-DD, nyní rodina
M, 13 let	ex-DD, nyní rodina
Ž, 16 let	DD
Ž, 16 let	DD
Ž, 16 let	DD
Ž, 22 let	DD
M, 19 let	rodina
Ž, 16 let	rodina
Ž, 24 let	rodina
Ž, 20 let	rodina
Ž, 12 let	rodina

2. FÁZE: S kým jsme mluvili

(Děti z DD, děti se zkušeností z DD, patroni a hostitelé)

Ž, 40 let	hostitelka
Ž, 45 let	hostitelka
M, 25 let	ex-DD
Ž, 25 let	(ex)-DD
M, 40 let	patron
M, 49 let	patron
M, 21 let	ex-DD
M, 23 let	ex-DD
Ž, 28 let	ex-DD
Ž, 30 let	ex-DD
Ž, 16 let	dítě DD
Ž, 17 let	dítě DD

Pozn. DD=dětský domov

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ A DOPORUČENÍ

FOTO: JAN KADLEC A MARTIN DOUBA

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ 1

Dětské domovy dnes většinou umí **dobře pokrýt materiální potřeby** dětí (oblečení, hračky, strava, střecha nad hlavou, elektronika...), jejich **vzdělání a zážitky** (jezdí k moři, na hory, na výlety, mohou chodit na kroužky).

Limity ústavní péče existují především v následujících dvou oblastech:

1. MEZILIDSKÉ VZTAHY:

Oproti dětem z rodin mají děti z DD **komplikovanější mezilidské vztahy** (včetně vztahu k autoritě). Nemají **vybudované běžné vztahové vzorce**. Chybí jim **pocit, že jsou pro někoho důležité**, že na nich někomu opravdu záleží a **neodvrátí se od nich při prvním přešlapu**.

2. SAMOSTATNÉ FUNGOVÁNÍ/ORIENTACE VE SVĚTĚ MIMO ZDI DD:

V dětských domovech se děti **nenaučí běžné každodenní agendy**. Vše je skryté a děje se samovolně (neví, jak se nakupuje/ vaří, co se jak zařizuje apod.) I když se dětské domovy snaží tento deficit zmírnit různými kurzy, reálnou zkušenost s těmito agendami dětem neumí dostatečně zprostředkovat.

Ve většině potřeb jsou děti z dětských domovů stejné jako ty vyrůstající v domácnostech. Potřebují vědět, že ony i svět, kam patří, jsou v ok. Chtějí prožívat lásku a mít v pořádku vztahy s lidmi, kteří je obklopují. Záleží jim na svém sebevyjádření, identitě a individualitě.

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ 2

Vzhledem k výše zmíněným limitům ústavní péče, je pro děti vyrůstající za zdmi dětských domovů **obtížné se osamostatnit a začít fungovat samy za sebe.**

Identifikovali jsme několik klíčových faktorů, které přispívají k úspěšnému zvládnutí přechodu dětí z ústavní péče do samostatného života:

PROŽÍT SI INDIVIDUÁLNÍ PŘÍSTUP: Dítě z dětského domova potřebuje **po svém boku důvěryhodného dospělého člověka, který jej má rád** a na kterého se **mohou kdykoli obrátit s prosbou o radu/pomoc.** Dospělý jej **nechá také nahlédnout do svých běžných denních agend a ukáže mu, jak se budují mezilidské vztahy.**

NAUČIT SE ZAČLENIT DO KOMUNITY: Komunita umožní dětem **někam patřit, navázat vztahy mimo DD a sdílet společné zájmy** (i profesní). Děti zde získají **nové dovednosti, rozvinou se v dané oblasti,** mají **kontakty,** přes které mohou najít nové příležitosti. Komunita může fungovat na bázi tzv. **Třetího prostoru,** který vzniká od začátku jako místo, kde se setkávají jak děti z DD tak z rodin a společně si nastavují pravidla podle potřeb obou skupin. Začlenění dětí z DD do existující skupiny dětí z rodin je složité.

NASTAVOVAT SI MALÉ CÍLE - KROK PO KROKU: Nastavením **malých cílů lze dítěti realisticky vytyčit, kolik drobných úkonů musí udělat,** než v životě dospěje k vysněné metě. Zvládnutí **každého kroku znamená dílčí úspěch dítěte.** Dítě se učí, že **neúspěch neznamena nedosažení cíle,** ale pouze překážku na úspěšné cestě k jeho dosažení.

OSAMOSTATNIT SE POZVOLNÝM PROCESEM: Postupné **opouštění DD dává dítěti prostor pozvolna si zvykat na jednotlivé etapy** (cvičný, startovací, vlastní byt). V praxi si tak **postupně osvojuje nové dovednosti a povinnosti.** Dítě má v průběhu **celého procesu oporu** (DD/neziskové organizace). Když něco **neumí nebo si neví rady, ví, kam se může obrátit pro pomoc.**

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ 3

V procesu osamostatňování ale i během pobytu v dětském domově má velký **pozitivní přínos, pokud má dítě hostitele/patrona:**

- Jsou **pro děti cennou oporou.**
- Děti jim mohou **důvěřovat, obracet se na ně, když si neví s něčím rady nebo potřebují povzbudit.**
- **Předávají dětem běžné vzorce chování. Naučí je, jak se navazují a udržují funkční vztahy.**
- Provedou dítě tím, co **obnáší denní agendy.**

Pro hostitele a patrony je pak **vztah s dítětem z dětského domova obohacující.** Mají možnost dát svému životu smysl a naplnění. Sledují, jak se energie a pomoc dítěti promítá do jeho stavu, jak prosperuje, raduje se, osvojuje si sociální i praktické dovednosti.

Mnohdy se ale hostitelé/patroni dostávají do složitých situací. Děti mají tendenci testovat si hranice, zkoumat, zdali je mají hostitelé/patroni opravdu rádi apod. Proto je důležité, aby dospělí měli k **dispozici systém supervizí**, kde mohou tyto situace rozebrat a pochopit.

Dále je pro **hostitele a patrony důležité, aby věděli, jakým způsobem mohou kontakt/vztah ukončit** v případě, že si s dítětem nesejdou, vztah bude dále neúnosný nebo bude dítě natolik samostatné, že přestane existovat potřeba vztah v této formě dále udržovat.

Přínosným projektem pro děti z DD byla možnost **participace na filmu Amerikánka.** Dal vzniknout **specifické komunitě**, kde se setkaly děti z DD s dětmi z běžných rodin. Přes počáteční domnělé rozdíly všechny zjistily, jak moc mají společného. Projekt sloužil jako „**Třetí prostor**“ (vedle rodiny, dětského domova a školy), kde se **všechny děti cítily přijímané.** Na natáčení se ke všem dětem přistupovalo **stejně, rovnocenně a jako k „individualitám“**, děti mohly **být zcela samy sebou. Dostaly prostor pro kreativní vyjádření, možnost na chvíli zapomenout na své problémy a být oporou druhým.** Projekt byl zdrojem **(silných) zážitků a vytržení z rutiny a povinností; děti se měly na co těšit.**

Jaké kroky/změny by mohly dětem z DD pomoci:

- Podpora **hostitelských a patronských programů**, aby se více lidí z řad veřejnosti chtělo do programů zapojit a stát se dětem průvodcem, mentorem a oporou.
- Vydání signálu do společnosti, že **více než materiální dary dětem pomůže,**
 - **když s nimi budou dospělí trávit čas a provázet je mezilidskými vztahy a běžnými denními agendami,**
 - **když se je pokusí začlenit do komunit. Dají jim zažít pocit, že někam patří, a umožní jim navázat vztahy s dětmi mimo DD.**
- Vydat **metodiky, které těm, co komunity provozují, pomohou s dětmi správně pracovat, a připravit pro ně ideální podmínky např. Třetí prostor, tvořený dětmi z DD i rodin.**
- Zajistit, aby co **největší počet dětí mohl využít postupný proces osamostatňování** (cvičný -> startovací -> vlastní byt) a aby byl vždy po ruce někdo, kdo jim bude s tímto procesem nápomocný.

Jak přistupovat k dětem z DD*

* Doporučení sestavena Simply5 na základě konsolidovaného pohledu dětí z DD, dětí se zkušeností s DD a patronů/hostitelů.

- 1/ Projevte **empatii**, snažte se chápat každé dítě a jeho specifické potřeby, neberte je jen jako číslo.
- 2/ Umožněte dětem **reálně zažívat** to, co je nakonec bude čekat v běžném životě.
- 3/ Děti z DD od Vás nepotřebují materiální zajištění, mnohem více potřebují někoho, o koho se **mohou opřít, na koho se mohou spolehnout**.
- 4/ Budte pro děti **partákem**, projevte o ně zájem, vyslechněte si, co potřebují, co je trápí a v čem potřebují pomoc nebo podporu.
- 5/ Ukažte jim, že jste taky jen **člověk, a ne dokonalý stroj**, vychovatel, co nikdy nechybuje. Děti se vám pak více otevřou.
- 6/ Snažte se děti podpořit, aby **chodily na kroužky, věnovaly se tomu, co je baví**, aby si mohly najít peer to peer vztahy se svými vrstevníky a cítit, že jsou součástí vzniklé komunity.
- 7/ Pamatujete na to, že důvěra dětí a jejich **schopnost navázat vztahy je limitovaná a narušená, pomozte jim tyto vztahy budovat a normalizovat je**.
- 8/ Snažte se děti **vést ke správnému chování, ale pamatujte, že nemají co ztratit**, když utečou, o nic nepříjdou, musí se tedy motivovat tak, aby věděly, proč je to dobré pro ně.
- 9/ Mluvte s nimi o tom, **jaké kroky vedou k tomu, co by jednou chtěly dokázat**. Rozložte jim je na menší části, které mohou úspěšně plnit.
- 10/ **Postupně děti připravujte na přechod do samostatného dospělého života**. Nechte je krok za krokem si osvojovat nové dovednosti pod dohledem někoho dospělého, kdo je bude na této cestě provázet.

Kým opravdu jsou děti z dětských domovů

Děti/mladí lidé z DD

Děti/mladí lidé z rodin

FOTO: JAN KADLEC A MARTIN DOUBA

Všechny dospívající děti řeší podobné problémy a mají podobné potřeby (bez ohledu na to, jak/kde vyrůstají).

Já jsem Ok, svět je OK

Prožívání teď a tady, láska k sobě, druhým, okolí

Sebevyjádření, identita, individualita

Potřeba sounáležitosti, cítit se přijímaný

Potřeba někam náležet bez toho, že bych se musel/a měnit, vysvětlovat, obhajovat.

Silný citový vztah k blízké osobě

Rodina jako zdroj klíčových a formativních vztahů (bez ohledu na „funkčnost“ vztahů).

Touha po respektu a rovnocenném vztahu

Pocit respektu, uznání, partáctví a toho, že na mém pohledu záleží.

Umění budovat a udržovat vztahy

Umění navazovat a udržovat vztahy, které překonají neshody, přešlapy a nedorozumění.

Mít zážitky a mít se na co těšit

Od malých, každodenních prožitků až po velké zážitky jako důkazy, že „nepřežívám, ale žiju“.

Znát své kořeny a tvořit si svoji identitu

Sebepoznání, formování identity a hodnot, ohledávání hranic a vztahu k sobě, ostatním i vnějšímu světu.

Duševní pohoda a stabilita

Umění být sám/sama, pracovat se svými myšlenkami a nepropadat se do úzkostí a nejistot.

Svobodně se vyjádřit a plánovat svou budoucnost

Hudba, tanec, výtvarné umění nebo psaní jako kreativní prostředky pro vyjádření emocí a zpracování pocitů.

Dětem je společná potřeba zapadat mezi ostatní a cítit se přijímaný. Velkou roli přitom hraje možnost mluvit otevřeně, aniž by je kdokoli odsuzoval nebo kritizoval.

„Snažím se přátelit se s vrstevníkama, ale to mi bohužel nejde... Nezapadám... Ale jsou i lidi, se kterými si sednu... Třeba strejda z dětského domova. Má mě rád a vím, že mu můžu věřit. Říct mu všechno a on mě za to nekritizuje, spíš naopak to chápe.“

„Ségra pro mě odjakživa byla nejdůležitější, jen se mění intenzita. Třeba se spolu bavíme méně než s některými mými kamarády, ale jí můžu říct cokoli. Třeba, i když se na něco necítím, tak vím, že jí to říct můžu. Zná mě celý můj život, chápe mě jako člověka. Ví, že před ní můžu být hodně otevřený.“

Rodina je důležitá a určující pro každého z nás, dokonce i pro ty, kdo zdánlivě žádnou nemají. Rodiče a sourozenci jsou klíčovými postavami jak pro děti z „normálních“ rodin, tak pro děti z DD.

„Mám bratra, viděla jsem ho asi třikrát v životě, naposledy když mu byly tři roky a dali ho k adopci do Holandska. Od té doby jsem ho neviděla, ale hrozně moc bych ho chtěla vidět a zjistit, že je v pořádku, a říct mu, že na něj myslím a že kdyby potřeboval, tak jsem tady.“

„Prý jsem dobrá dcera...máma je člověk, od kterého se vůbec nedokážu odříznout, ta pupeční šňůra ještě furt existuje. Já si ani nedokážu představit, že za 20, 30 let ona už nebude. Takový úplně dětinský strach, že takhle to přece nemůže bejt.“

Děti oceňují, když je někdo respektuje a přistupuje k nim jako k parťákovi, k sobě rovnému. Cítí k němu pak větší důvěru i respekt.

Rovnocenný přístup pro ně znamená, že dospělý člověk vůči dítěti nezaujímá pozici autority či někoho, kdo jej chce vychovávat. Součástí takového vztahu je ale nutně i schopnost dospělého „odhalit“ se, nechat se „shodit“, něco nevědět, respektovat jeho názor...Zkrátka chovat se k němu „jako k dospělému“.

„Když jsem něco nepochopila, vysvětlili mně to, zastali se mě, když byl na mě někdo hnusnej; když jsem chtěla s něčím pomoci, pomohli mně a já zase jim; prostě mě respektovali a měli jsme se rádi a pořád máme.“

„I když je starší, je máma moje kamarádka. Mluvení s ní mi přijde přirozené... Občas s někým, když se bavím, musím se hrozně snažit a ptát se na otázky a nasadím svůj nejlepší šarm, co umím, a dostanu od nich 2%, ale to právě s ní nikdy... Mám k ní neuvěřitelný respekt, obdivuju ji. A ona má respekt ke mně – to je vzácné, já jsem děcko, ještě si respekt nezasloužím.“

Umění
budovat a
udržovat
vztahy

Všechny děti touží po dobrých vztazích a řeší, jak na ně. Jsou ale ve věku, kdy se to teprve učí, a často mají tendenci rychle pálit mosty při sebemenších problémech. Jejich vztahy bývají křehké.

„Kamarádce jsem říkala všechno. Jenže ona pak něco, co jsem jí řekla, řekla někomu dalšímu, a tím pádem jí už nevěřím. Můžeme klidně zajít třeba ven, dát zmrzlinu, jít nakupovat nebo tak, ale nic důležitýho už jí nikdy neřeknu. Nikomu už takhle nevěřím.“

„Měla jsem kamarádku už od 6 let, po celou základku, až někdy třeba do 15. Kamarádka mě ale „vyměnila“... Naše rodiny se stýkají doted' a já ji znám, je úplně v pohodě, ale už ji nemůžu tak brát, už to není tak čistý...asi i já jsem udělala něco blbýho, ale ona mi k tomu nic neřekla.“

Mít zážitky
a mít se na
co těšit

Pocit rutiny a tíhu povinností pocítují i dospívající děti. Mají proto radost nejen ze zážitků, na které se mohou těšit, ale i z drobných každodenních okamžiků štěstí „tady a teď“.

„Když jsme na víkend u průvodkyně, i s mou spolubydlící, svítí sluníčko, my sedíme na terase, kouříme, nic nemusíme a nikdo nám neříká, co bychom měly...“.

To mi bylo 12, jezdili jsme s tetou na hory, třeba Jizerské, na týden. Šli jsme na boby, byl tam skokánek, já že to dám. Vyskočila jsem z bobů a narazila jsem si kostrč. Všichni se mi strašně smáli. Teta Šárka se mi smála. Nemohla jsem ani vstát, bolelo to, že konec. Teta šla odpoledne, prý koukej, jak se skáče. A pak se narazila taky. Smála se mi a nakonec se jí to stalo taky. Ležely jsme pak s tetou na pokoji a nemohly jsme ani zvednout nohu.

„Není to velkolepý zážitek, ale vždycky mě uklidní, když si na něj vzpomenu. Máme partičku kamarádů... Jezdíme na takovou chatu. A tam jsme se jeden večer sebrali, že se půjdeme koupat na přehradu. A šli jsme společně na výlet... A došli jsme na přehradu a zapadalo slunce a my tam byli sami a skákali do vody...Připadala jsem si jako teenager a přišlo mi to super.. Nemyslela jsem ani na budoucnost, ani na minulost, ale řekla jsem si „jo, je mi 15, skáču tady do vody, mám tu kamarády, co se spolu smějeme...tohleto je léto a já jsem hrozně ráda, že tenhle život žiju“.

Znát své
kořeny a
tvořit si svoji
identitu

Dospívání je přirozeně spojené s hledáním vlastní identity (včetně té sexuální), s prošlapáváním cesty k sobě samému, ale i s vymezováním se vůči ostatním (třeba i vlastní rodině). A to platí jak pro děti z DD, tak pro děti z „normálních rodin“.

„Já jsem si řekla, že mám na víc, že budu první mít školu, chci ukázat, že budu jiná (než moje rodina).“

„Nechci mít prsa, to ke mně nepatří...Začal jsem postupně přicházet na to, že se necítím jako holka...bylo pro mě náročné to přijmout...Jako holka se necítím vůbec, to ale nemusí znamenat, že jsem kluk. Ještě dlouho mi pak trvalo přijmout, že se cítím jako kluk.“

Dospívající se také učí trávit čas o samotě a být se sebou samými, bez toho, aby je přepadaly obavy, úzkosti a nejistota. Ne vždy se jim to ale daří, a tak hledají možnosti, jak se rozptýlit, zapomenout a soustředit se na něco jiného než jen sám na sebe a své myšlenky.

„To piano mi pomáhá... a hudba. A psychoterapie, to je jasné. U té hudby - nemyslím na ty myšlenky, odvedu je pryč, jdu přímo k sobě. Jinak moc myslím, co by kdyby. Nespím.“

„Jsem hodně aktivní, rychle se unudím, potřebuju si hledat stále něco nového. Když je situace v životě blbá, potřebuju si najít jiný aspekt, na který budu směřovat pozornost, abych se na to nesoustředila. Pak zapomenou a pak se to zlepší.“

Pro děti je také důležité mít možnost se svobodně (sebe)vyjádřit. Je to pro ně především způsob, jak zpracovávat přetlak emocí a přetavit je v něco pozitivního. Zároveň jde ale také o možnost se do něčeho plně ponořit, ukázat, co ve mně je nebo se (o sobě) dozvídat něco nového.

„Strašně mě baví rap...Poslouchám, píšu si texty, hledám si beaty...Hudba je něco, čím můžete vyjádřit emoce...Rap je tvrdej, ale dokážete tam mluvit o strašně jemných věcech...O křehoulinkých věcech. V rapu je to život; život, který jste žili a který máte v plánu žít dál. Rap vás odlehčuje. Ne každému jde mluvit o tom, že to měl těžší.“

„Studuju v ČR autorskou tvorbu. To je obor pro lidi, co hledají svoje místo v umění a způsob, jak se vyjádřit umělecky...ted' třeba řeším, že hranice jsou tady jinde (oproti UKR) a ještě je osahávám. Zkoumám a zajímám se o českou mentalitu.“

Děti z DD mají limitovanou možnost mít všechny potřeby naplněné v rámci DD. Část potřeb je možné saturovat lépe mimo zdi DD, jeho pravidel a specifického kolektivu. Proto je pro děti důležité mít kontakt s dospělými i vrstevníky „zvenku“, s nimiž si tyto potřeby mohou odžít.

Limit naplnění:

Dětem chybí někdo, **kdo by je měl bezpodmínečně rád**, na koho se mohou spolehnout, kdo tu pro ně bude, i když se jim něco nepovede nebo se dostanou do problémů. tendence je... navrhuji: V DD jsou za potíže spíše trestáni, často zde **chybí někdo, kdo by je podržel** - ať už v řadách ostatních dětí, tak personálu.

Může pomoci:

Pokud se podaří najít někoho, kdo je **vezme takové, jaké jsou, kdo pro ně bude oporou a u koho budou cítit, že jsou pro něj důležité.**

Limit naplnění:

Personál v DD s dětmi **jedná z pozice autority, ale bez osobního a rovnocenného přístupu**, jež upozaduje na úkor pravidel.

Může pomoci:

Rovnocennější vztah s dětmi lze budovat tak, že na sebe teta/strejda něco prozradí, něco se mu nepovede – **nebude bezchybným a neosobním. Dokáže dítě podržet, i když to znamená porušení pravidel.**

Limit naplnění:

V DD vznikají **vztahy mezi dětmi z mnohdy problematického prostředí v rámci pravidel ústavní péče**. Nemají zažité, jak se tvoří běžné mezilidské vztahy mimo zdi DD.

Může pomoci:

Když si **odžijí, jak vypadají, vznikají a udržují se mezilidské vztahy vně DD**. Ideální podmínky pro získání těchto zkušeností dětem nabízí patronství/hostitelství nebo když jsou součástí komunity dětí vně DD.

Limit naplnění:

Dětem chybí **vlastní unikátní zážitky. Všechny zážitky jsou sdílené, nejsou přesně podle jejich představ a podléhají pravidlům DD.**

Může pomoci:

Když má dítě **možnost trávit čas i mimo organizovaný program v DD** (ať už v rámci hostitelství/patronství nebo v rámci komunit navázaných na zájem dítěte).

Oblasti, ve kterých jsou děti z dětských domovů specifické

Děti/mladí lidé z DD

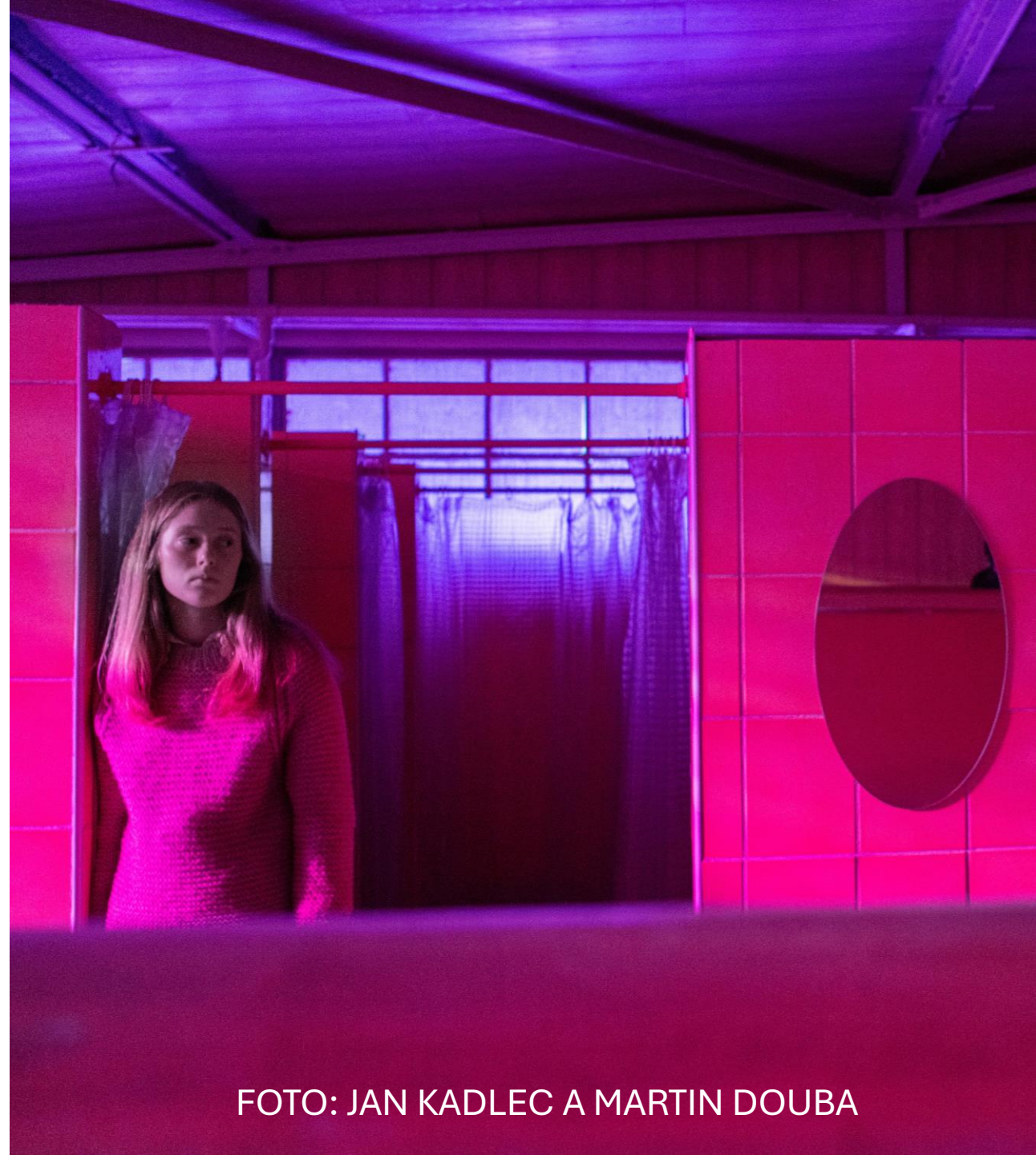
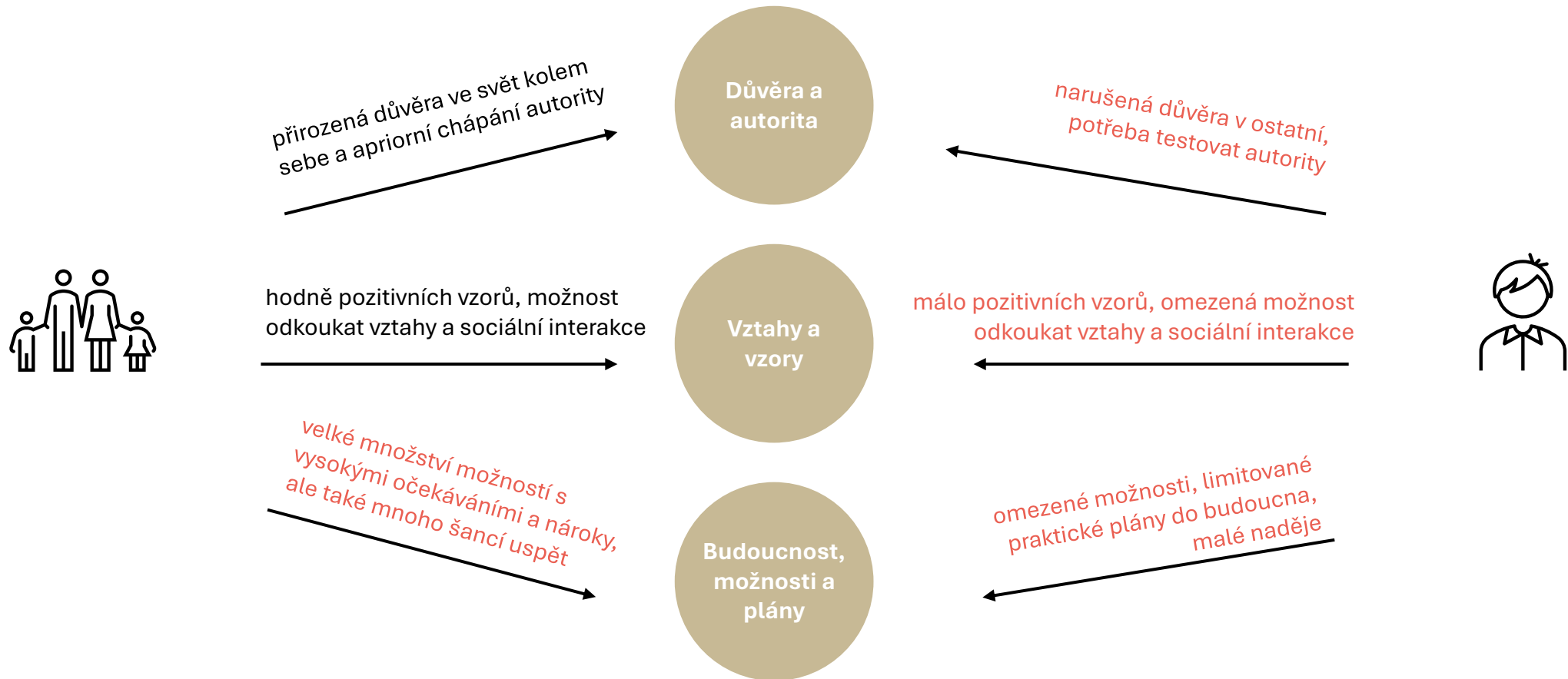

FOTO: JAN KADLEC A MARTIN DOUBA

I přes veškeré podobnosti existují oblasti, kde to mají děti z DD a z „normálních rodin“ jinak, ať už kvůli svému vlastnímu přístupu, nebo s ohledem na externí vlivy.

Na rozdíl od dětí z DD mají děti z „normálních rodin“ spíše přirozenou důvěru ve svět kolem nich. S tím souvisí i snazší přijetí autority, kterou mají děti z DD tendenci více hledat a testovat. Stát se autoritou pro dítě z DD je náročnější než pro dítě z „normální rodiny“. Opravdová autorita se musí zasloužit.

„Babička má několik bytů na Žižkově, tak až budu hledat bydlení, určitě bych mohl v některém bydlet.“

„Já mám respekt k lidem jenom proto, že jsou starší. Já jsem malý blbý děčko a pořád ještě budu a moje představa o světě je ještě hrozně izolovaná a nic moc nevím. Tak si vážím lidí starších než já, protože mají něco za sebou a to, co říknou, má nějaký důvod.“

„V DD mám jednu vychovatelku, které opravdu věřím. Ona je přísná a ze začátku jsem ji nenáviděla, ale pak jsem zjistila, že to se mnou myslí dobře....třeba mi i řekla, že to v životě neměla lehké, a že je potřeba, abych byla silná.“

Děti z „normálních rodin“ mají ve svém okolí nepřeborné množství vzorů, které je inspirují (rodiče, sourozenci, kamarádi, učitelé aj.). Nechají se inspirovat rády a často. Děti z DD naopak tolik vzorů a inspirací ve svém životě nevidí. Nemají vizi a spíše vědí co nechtějí - hlavně nebýt jako rodiče a nedopadnout jako oni. Mnohdy ani nechtějí mít v budoucnu vlastní rodinu.

„Vzory v životě? Jako první mě napadne brácha...je pro mě inspirace...pak samozřejmě máma a táta, to jsou klasický odpovědi...mámina schopnost se ze všeho neposrat – to mě naučila...táta, taky skvělejší člověk...a moje profesorka na literaturu...imponuje mně na ní, že v nás dokáže probudit zájem o literaturu; jsem ráda, že mi ten svět ukázala, mě samotnou by ten svět nenapadl...Jo a ano, to bych zapoměla, Aneta...produkční Američanky, miluju, jak je pozitivní...já jak vidím, jak je schopná a dělá práci, která je neuvěřitelně náročná...je to neuvěřitelně úspěšná žena, inspirativní... jsem pyšná, že jsem jedním z lidí, které má ráda kolem sebe.“

„Hlavně bych nechtěla být jako moje máma. I proto jsem se do rodiny nevrátila, abych nedopadla jako ona.“

„Nechci děti. Necítím se na to. Snadno bych s nima ztratila trpělivost, když by mě zlobily.“

„Nemluvit sprostě jako moje máma, nesnáším ji za to, já ji prostě ráda nemám, to tak prostě je.“

„Podívala jsem se na rodinu a na to, jak žijou, a řekla jsem si, že takhle to nechci. Nechci být cigánka, která nechodí do práce, neposílá děti do školy, dělá dluhy. Já jsem slušná cigánka a budu vychovávat děti správně, ne jako moji rodiče.“

Děti z „normálních rodin“ si uvědomují, že mají spoustu možností, kam se v budoucnu vydat. Mají pocit, že právě teď, na prahu dospělosti, se rozhoduje o jejich dalším osudu. Mají obecnou vizi (uspět, cítit se spokojeně,...), ale tápou, kudy přesně se vydat a kterou ze všech lákavých cest zvolit. Správně se rozhodnout cítí jako břímě a nezřídka se u nich objevuje paralýza v rozhodování ze spousty možností.

„Mám pocit, že bych potřebovala někam vypadnout, zorientovat se v tom, co chci, jít úplně někam jinam z tohoto prostředí... Člověk potřebuje vědět, co chce dělat. Studuju FHS, hlásila jsem se na ekonomii a po Amerikánce i na DAMU a JAMU, ale nevzali mě. Přemýšlím ještě o jiném studiu... Mám trochu takovou fázi v poslední době, člověk neví, na čem je, ve 20 je to nepříjemný. Závídím lidem, kteří vědí přesně, co chtějí dělat, a baví je to. Já se toho obávám, chci, aby mě ta věc bavila.“

„Blíží se mi přihlášky na vysokou... Kamarád se hlásí na Oxford, Cambridge a Princeton... Další kamarád se hlásí na Cambridge... Brácha odjel studovat do Itálie na vysokou školu... Začala jsem se bát, že si v oktávě uvědomím, že bych chtěla někam do zahraničí a že je pozdě. Pokud něco chci, musím začít teď... Měla bych vědět, co chci dělat. Teď o tom přemýšlím a nemůžu se rozhodnout. S každým dnem se to zhoršuje a hlodá mi to v mozku... Mě zajímá hrozně moc věcí a ani si nejsou podobný. Úplně stejně by mě bavily práva jako medicína, ale ty jsou na úplně jiné straně. Nebo produkce filmová a historie. Vybrat si správně je teď ta nejtěžší otázka. Štve mě ta moje nerozhodnost, neschopnost vybrat si, a že o tom tak přemýšlím... Kdybych odmala věděla, že chci být kosmonaut, tak pro to něco dělám. Ale jsem zaseklá na tom, že nevím, co chci. Tak nevím, co dělat a kde začít.“

„Já nechci mít běžný den. Rád bych se ještě věnoval herectví, klidně jen herectví, pokud by mě to uživilo, ale nechci, aby to byla moje jediná možnost; chci jít na nějakou humanitní školu, asi na FHS, možná se mi víc líbí obory na fildě; mám strašně široké spektrum zájmů, mám k životu potřebu změny, i když z nich mám strach. Nejradši bych vystudoval Matfyz, pak psychologii, pak umění – chci to vše studovat dohromady.“

Děti z „normálních rodin“ mnohdy bojují s vysokým očekáváním. Zvýšené nároky kladou samy na sebe, ale cítí také tlak okolí, které nechtějí zklamat. Snaží se proto být produktivní a svůj čas využívat efektivně. Děti z DD se spíše potýkají s předpokladem, že nedopadnou dobře.

„Neustále se snažím někomu něco dokázat. Cítím se jako méněcenná a snažím se dokazovat lidem, že na to mám. Potřebuju jeden bod a říct si, že to za to stálo, abych měla pokoj. Hrozně bych chtěla, aby se na mě někdo kouknul a řekl, že jsem udělala dost.“

„Mám ráda, že si poslední dobou ten život víc organizuju, chodím každý den na procházku...mám to celý zorganizovanější. Předtím jsem přišla domů, lehla do postele a nic nedělala a pak až večer jsem dělala všechny úkoly. Měla jsem to rozházený, teď jsem si to přizpůsobila sama sobě. Když jezdím na kroužky, tak si čtu nebo poslouchám podcast, nekoukám do mobilu. Když mám čas, snažím se ho využívat produktivně.“

Děti z DD také chtějí uspět a cítit se spokojeně, ale nevidí tolik možností jako děti z „normálních rodin“. Naopak, jsou vděčné za jakékoliv impulsy zvenčí a mají tendenci se k nim upínat. Jejich vize budoucnosti jsou praktičtější a více „při zemi“ oproti dětem z rodin. Možností i vzorů mají méně, a proto je potřeba jim různé možnosti budoucnosti ukazovat.

„(Moje průvodkyně) pomáhá mi vzdělávat se v divadle, chodíme spolu do divadla, rozšiřuje moje znalosti a zájmy, podporuje mě, ať něco zkusím, dokonce i spolu natáčíme.“

„Strejda má firmu na zahradnické práce, sekání listí a tak, tak to by se mi líbilo. Nejdřív si potřebuju udělat řidičák, toho se bojím, že ho neudělám, ale když jo, tak za několik let bych chtěl mít podobnou firmu“.

„Teta z Klokánku...chová ty africký šneky a od ní jsem přišla k tomu, že se mi to líbí a začla jsem to sama chovat...chci pracovat ve zveráči, tím se živit a chovat co nejvíc šneků. Žít si dobře, dobře vycházet s penězi, nemít žádný dluhy, neskončit za mřížema, nemít problémy s policajty, vést slušnej život.“

Stát se fungujícím členem společnosti se zdravým sebepojetím a vztahy je nelehký úkol, který vyžaduje nemalé vnitřní úsilí jedince i jeho okolí (a péči „celé vesnice“). Normalita je křehká a náročná i pro děti, které vyrůstají v dobrém a stabilním zázemí. I děti z „normálních rodin“ se potýkají s určitými těžkostmi, nicméně mají základní pozitivní body a předpoklady, které jim mohou pomoci je překonávat.

- K dětem z rodin se přistupuje jako k osobnostem, mohou naplňovat svůj potenciál, navazovat zdravé vztahy a mají základní „kotvení“.
- Děti z rodin mají většinou spoustu možností, které mohou zvažovat a ze kterých si mohou vybírat.
- Mohou mít velké sny a jsou podporovány v rozvíjení a naplňování svého potenciálu.
- Mají více pozitivních vzorů, od kterých se mohou učit, a pletivo neformálních neinstitucionálních vztahů.
- Mají své „místo ve světě“ a rodinnou historii. Stejně jako pocit „unikátnosti“ (který jim zpravidla dává vztah s rodiči).
- Dětství je pro ně zdrojem pozitivních a pěkných zážitků, odkud mohou čerpat.

„Nejlepší, co jsem od rodičů dostala, bylo to, že můžu dělat, co chci – jestli chci být herečka, tak mě plně podpoří.“

Děti z dětských domovů ve světě mimo jejich zdi

Děti/mladí lidé z DD

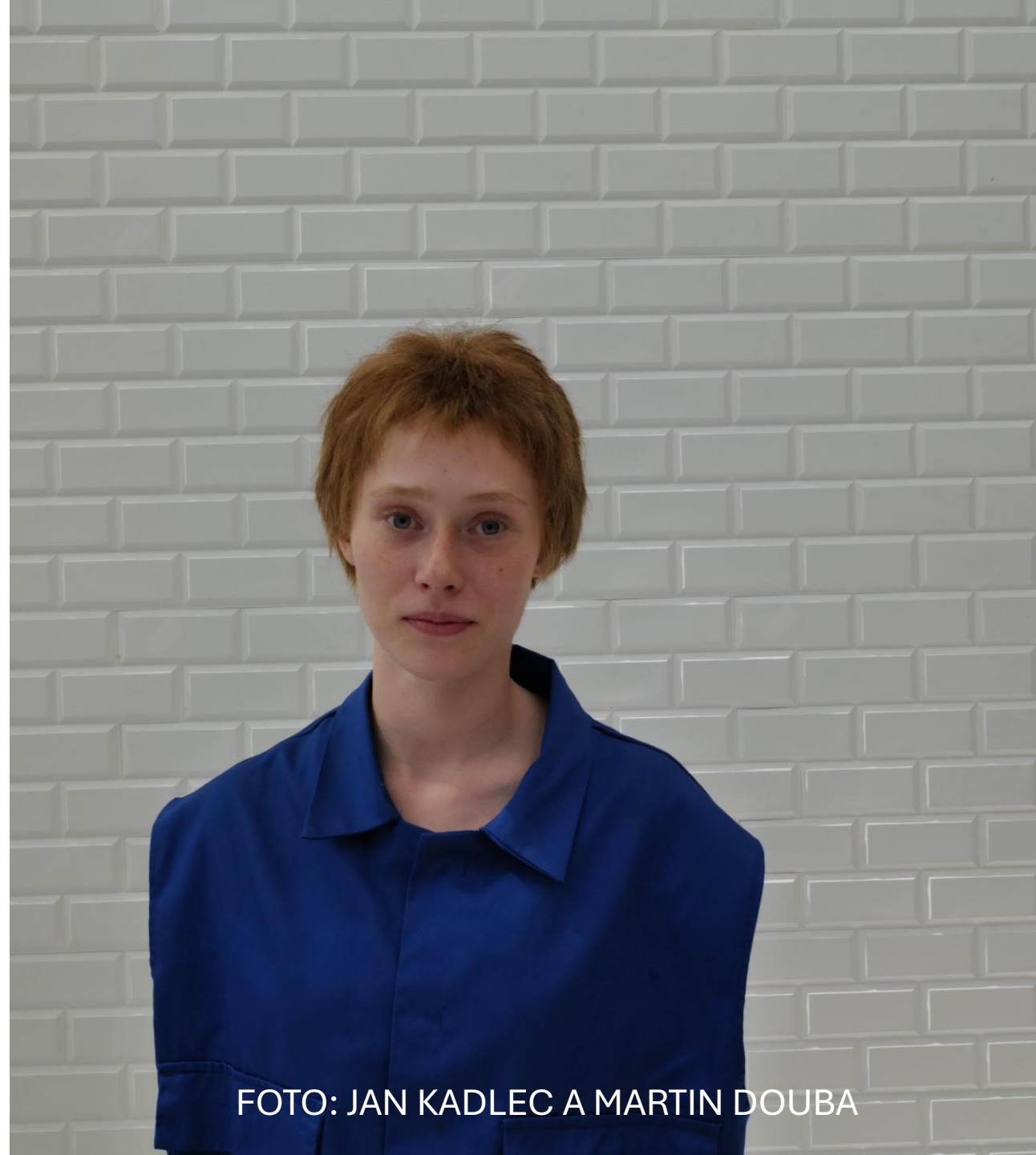

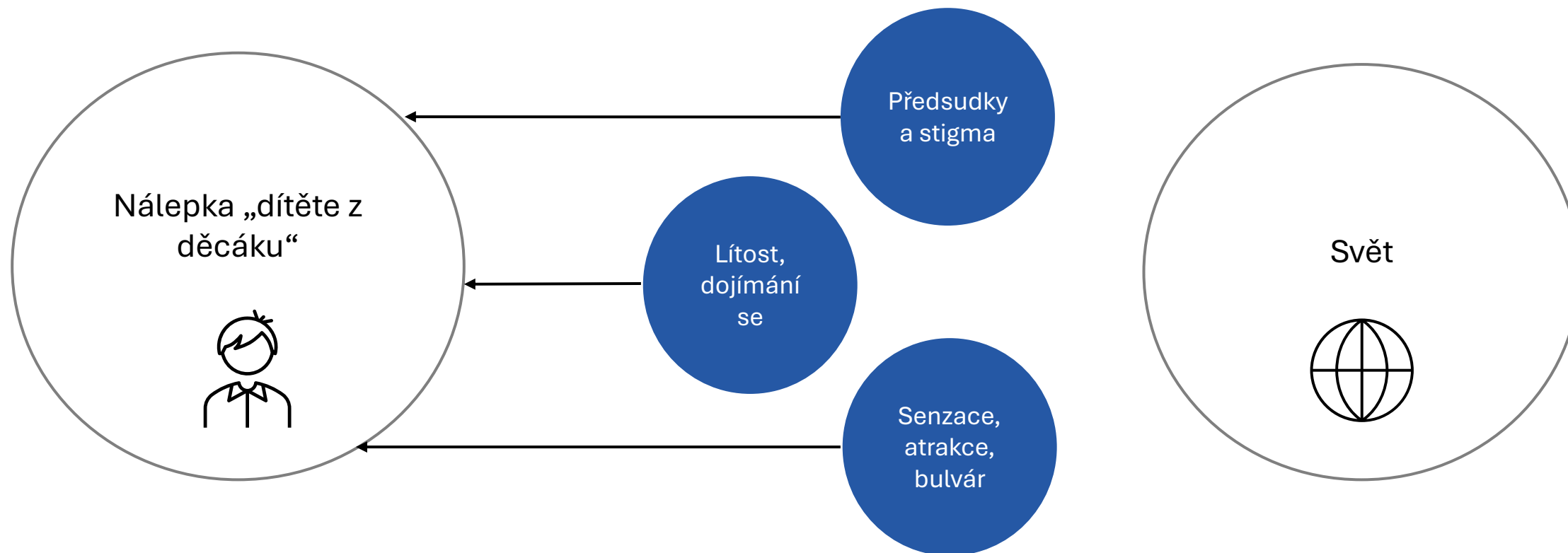
FOTO: JAN KADLEC A MARTIN DOUBA

Ačkoli jsou děti z DD ve spoustě ohledů stejné jako ty z „normálních rodin“, potýkají se se specifickými fenomény. Kolem dětí z DD neexistují jen reálné zdi institucí, ale i zdi tvořené vztahy dětí k „systému“, ostatním lidem i sobě samým. I poté, co z DD odchází, často tyto zdi přetrvávají v podobě absence různých dovedností. Stát se „fungujícím“ dospělým je tak pro ně mnohem náročnějším úkolem.

- **AGENDY x JEN TAK BÝT:** Všechny děti potřebují vztah, kde budou „individualitou“. K dětem z DD se ale vždy přistupuje s nějakou agendou (pomocť, vychovat, pohoršit se, politovat). Děti by si ovšem přály někoho, s kým budou moct „jen tak být“, bez agendy či cíle. Někoho, kdo se je nebude snažit vychovávat, ale bude pro ně parťákem, na kterého se mohou spolehnout.
- **UNIKÁTNOST:** Děti z DD bývají popisovány, klasifikovány, nálepkovány, stigmatizovány společností, „systémem“. I přes dobré úmysly toto „labelování“ znemožňuje poznat osobnost dítěte, navázat s ním vztah a projevit o něj autentický zájem. V „systémové“ (institucionální/kolektivní) péči ztrácejí unikátnost (pocit, že je tu někdo jen pro mě a já pro něj). Děti tak potřebují vztah, kde budou moct být samy sebou a budou vnímány jako unikátní osobnost.
- **„MÍSTO VE SVĚTĚ“:** Chybí jim „místo ve světě“ tvořené rodinnou historií, vyprávěním, postavami z dětství – „kotvení“, ke kterému se mohou vracet. Dětství je pro ně často spíše zdrojem negativního, které za sebou chtějí zavřít. Nemají za sebou „emoční polštář“ vzpomínek na místo, kam patří.

- **UČENÍ PŘÍKLADEM:** Děti z DD přichází o možnost ledacos „odkoukat“ a „odposlouchat“ z neformálních interakcí, běžných situací a rozhovorů. Chybí jim možnost odpozorovat, jak na vztahy (jak je udržovat, pečovat o ně, zvládat kompromisy, mít důvěru). Častěji přistupují ke vztahům transakčně a i malým gestům – „investicím“ do vztahů přisuzují (možná přehnaně) velký význam. Děti z DD zažívají málo autentických „nepodmíněných“ vztahů, a tak k nim samy přistupují spíše stylem „něco za něco“. Vztah pro ně stojí na malých gestech – stačí si zavolat 1x týdně a máme silné sesterské pouto nebo donést malý dárek a pojí nás hluboké přátelství.
- **DŮVĚRA X DŮVĚŘIVOST:** Schopnost důvěry mají děti z DD narušenou, a tak je snadné o ni rychle přijít a zklamat je. Mají omezenou schopnost navazovat „normální“ nebo přátelské vztahy; už dopředu se bojí zrady a podrazů. Jejich vztahy jsou buď na život a na smrt (potřeba silné figury v životě), nebo naopak ploché/povrchní. Mohou mít problém rozlišit, komu věřit a komu ne. Ve snaze někam patřit se ve vztazích mohou snadno spálit.
- **SAMOTA:** Schopnost být sám, trávit čas o samotě a zvládat ji mnohdy chybí i dětem z „normálních rodin“. Pro přechod do dospělosti je ale důležitá a pro děti z DD o to víc – chybí jim zázemí a pevné vztahy.
- **SNY x PLÁNY.** Ačkoli i děti z DD mají často velké sny, pozitivní výsledek není očekáván. Jsou připravovány na budoucnost spíše pragmaticky a prakticky a samy se v plánech drží „při zemi“ (na rozdíl od dětí z „normálních rodin“, kterým je dovoleno více snít a u kterých je větší pravděpodobnost, že se jejich velké sny vyplní).

K dětem z DD se stereotypně přistupuje ze tří extrémních poloh – skrze předsudky, lítost a senzacechtivost. Tyto přístupy, které děti předem „nálepkují“, však lidem znemožňují opravdu děti poznat - poznat je naplno jako konkrétní osobnosti, ne jako „dítě z děcáku“.

„Zloději, darebáci, cikáni“ - děti z DD se musí vypořádávat s různými předsudky a stigmaty (které si mnohdy samy internalizují).

- Lidé často z neznalosti nerozlišují mezi dětskými domovy, diagnostickými ústavami, výchovnými ústavami, domovy pro osoby se zdravotním postižením aj. Všichni, kdo vyrůstají ve spletné ústavní péči, jsou pak „házeni na jednu hromadu“.
- Ostatní je a priori považují za nevychované, zlobivé, sprostě se vyjadřující darebáky. Nežádka si s dětmi z DD pojí i krádeže a obecně kriminální chování.
- Děti romského původu se také potýkají s předsudky vůči své etnicitě.
- Některé předsudky mají děti už internalizované a přizpůsobují jim/upravují podle nich dopředu své chování.

„Ta nálepka dětského domova mě štve. Jel jsem Boltem a když řidič viděl, že jedeme do děcáku, dával si hned peněženku na drobné stranou a měl komentáře, že tam jsou děti, co jsou darebáci. Lidi si taky často myslí, že kradu.“

„Pan zástupce, máme ho na dějepis, chodili jsme za ním do ředitelny, když byl vždycky nějaký větší problém. A když viděl, že nejsem úplně blbej, nemám čtyřky, tak ho to překvapilo.“

„Nejdřív jsem se těch dětí z DD hrozně bála, ale potom jsem se s nima skamarádila a došlo mi, že jsou úplně normální. Nikdy předtím jsem se s dětmi z DD neviděla. Nevěděla jsem, jaké jsou. Ve škole jsme se o tom učili a učitelé o tom mluví, jak je to všechno hrozný a že ty děti jsou nevychované.“

„Jsem Romka a někdy si vyčítám, že jsem jiná než ostatní, protože ostatní mě za to soudí.“

Opačným přístupem, který děti z DD nezdědka zažívají, je přehnaná lítost, o kterou ale nestojí. Případně se potýkají s pocitem, že jsou pro ostatní jen atrakcí s abnormálním životním příběhem.

„Některým lidem mě litují a někteří si myslí, že děti z děcáku jsou strašně svine. Že kradou a skončí na drogách. U některých je to pravda, ale ne u všech. Bohužel to odnesou i ti poctiví. Já třeba nekouřím, nepiju, nic. Čouda, elektronku, si dám jednou za čas. Ale marihuanu, fuj, nikdy. Ani THC, fuj, pryč, smrdí to, je to sračka.“

„Jedna holka ze školy, když zjistila, že jsem z děcáku, tak mi psala, že se divila a tak... Pak po mě chtěla celý můj životní příběh. Nejsem pokusnej králík, abych ti o sobě psal...pro tvé pobavení. To si vem chipsy nebo popcorn...Jsem pro ně atrakce.“

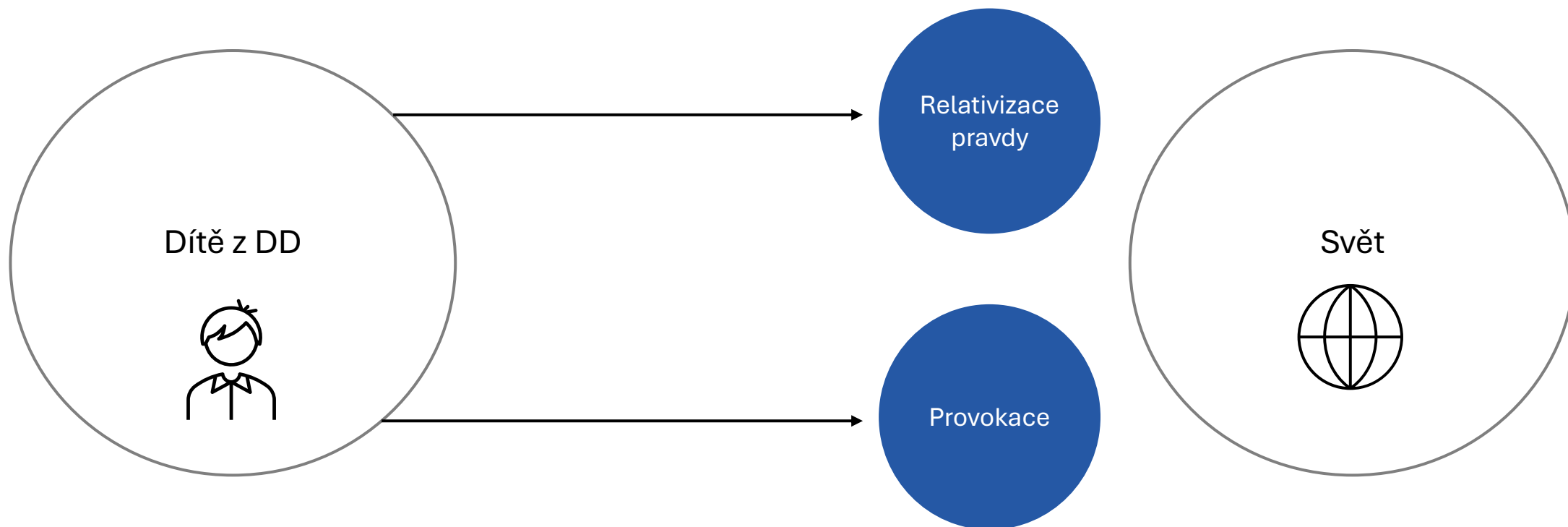

Nechci být litovaná, nepotřebuju to. Protože jaký život si udělám, takový ho budu mít. Vím, že nemůžu za to, jak jsem žila, když jsem byla menší. Za to, jak si to vyberu dál, je jenom na mně.

Dělají z nich (dětí z DD) chudáčky, a to je zbytečnost. Oni jsou normální a nikdo z nich by nechtěl, abychom z nich dělali chudáčky. Lidé si myslí, že oni nemají žádné materiální věci, ale vůbec... To je něco, co jim vůbec nechybí. Američanka mě utvrdila v tom, že to jsou kámoši. Je to prostě Anička, Ketrin, Renča, a ne dítě z děcáku.“

V reakci nejen na nálepky a stigmata, ale i ztrátu důvěry v dětství a nutnost fungovat v institucionálním systému, mají děti z DD častěji tendenci se stylizovat – ve vyprávění, chování i vzhledu.

Vzhledem k častým zkušenostem s úřady, institucemi a „systémem“ mají děti z DD sklon (ať už vědomě či nevědomě) k ohýbání reality či relativizaci pravdy ve svůj prospěch podle domnělého očekávání určité autority či „systému“.

Citace respondentky:

„Chtěla bych být pekařkou/cukrářkou; hrozně mě to baví a jednou bych chtěla mít vlastní cukrárnu.“

Vs. citace její sestry:

„Pečení mě baví, ale třeba ségra k tomu nemá žádný vztah a nikdy nic neupekla.“

Citace respondenta:

„Pracuju v Amazonu. Vykládáme zboží, markujeme, různě. Jsou tam tři místa. Baví mě to, nemůžu si na to stěžovat, práce je dobrá. Doprava zdarma. Vzadu je autobus, co nás tam doveze...“

Z okolí respondenta jsme se ale dozvěděli, že momentálně práci nemá.

Dalším způsobem, jak se děti z DD vypořádávají se „systémem“ i ostatními, je vymezení se v podobě provokace (vulgární jazyk, extravagantní zjev, záliba v odpudivostech). Takový přístup slouží nejen jako zbraň (upozornit na sebe, nebýt neviditelný, působit drsně), ale současně i jako obranný štít („shodit“ se sám ještě dřív, než „shodí“ někdo mě, předcházet zklamání, vypořádat se se strachem).

Respondentka, která na sobě měla mikinu s pavouky:

„Pavouků se bojím, jak čert svěcený vody...a jak táta věděl, že se jich bojím, tak toho zneužil tak, že jim trhal nohy a házel mi je do postele... Teď bydlím ve cvičném bytě a poprosila jsem strejdu (vychovatel v DD), jestli bych mohla chovat sklípkana... protože bych se chtěla odnaučit toho bát, pracovat s tím.“

„Mě baví dělat problémy...Byl jsem ve středisku výchovné péče na Klíčově.. Asi měsíc a půl. Za poznámky za pozdní příchod... Byl jsem drzej na učitele, hodně, vykřikoval jsem, házel věci ...Jsem nahlas zařval v hodině, že to jsou čuráci vyjebaní... Když jsme se doma pohádali, tak jsem šel do školy a naschvál jsem tu poznámku chtěl... Jsem magor, udělám všechno. Rád dělám kraviny. Nebojím se do opuštěného baráku a když vidím, že ostatní se bojí, tak já tam jdu a začnu chcípat smíchy.“

Děti z DD si prošly ztrátou důvěry v klíčové pečující postavy a selháními v rodinných vztazích. V současnosti mají tendenci hledat si v životě silné figury, kterým by mohly věřit a které je nezradí.

*„Nejsilnější zážitek v životě?
Byly mi čtyři roky a zavolal mi
táta a řekl, že už se nevrátí.“*

*„Já se před dvěma roky mohla
vrátit domů, ale odmítla jsem.
Doma mě zklamali a já vím, že
kdybych se vrátila domů, tak ze
mě nikdy nic nebude...“*

Přesto, nebo právě proto, že děti z DD mnohdy samy neměly oporu ve svých nejbližších, se snaží být oporou pro druhé (zpravidla pro své sourozence).

„Sestra mě strašně moc přitahuje k sobě, kdybych měla dovyrůst bez ségry, tak bych musela umřít. Ví, že přijdu každý pátek. Nějak to pobrala, i když jsou jí jen 2 roky. Mluví se mnou po telefonu, když volám. Je to moje jediná nejmladší sestra. Když jsem byla nejmenší já, bráchové si na mě dovolovali a teď je nejmenší ona. Až budu větší, tak si ji adoptuju...Furt budu mít radši moji malinkou sestru, než dítě, co se mi jednou narodí.“

„Nejdůležitější je pro mě sestra. Je o rok mladší a jsme tady spolu v DD, i v Amerikánce jsme byly spolu a já jako starší na ni dávám pozor, protože ona je moje rodina.“

„Když člověk sám nepomůže, jak může čekat pomoc od ostatních?“

Výchozí pozice pro osamostatňování dětí z DD je komplikovaná. Aby se děti mohly snáze zapojit do samostatného života, musí se vypořádat:

...1. S CHYBĚJÍCÍ PRAXÍ KAŽDODENNÍHO ŽIVOTA

- Dětské domovy **dobře zaopatřují děti po materiální stránce**, poskytují jim **výchovu, vzdělání a zprostředkovávají jim zážitky**.
 - Toto vše se ale **odehrává v rámci ústavní péče**. Děti **nevidí, kde se věci berou – jak se co zařizuje, neznají rozhodovací procesy** apod. Děti ze standardních rodin mají s touto běžnou agendou každodenní praxi, dokážou se tak intuitivně rozhodovat a lépe zvládat životní situace.
 - Dětem z DD tato **zkušenost chybí**, mají možnost ji čerpat často pouze **teoreticky, formou různých kurzů**.
- Hostitelství/patronství umožňuje dětem zažít běžnou agendu každodenního života.

...2. S LIMITOVANOU SCHOPNOSTÍ NAVÁZAT ZDRAVÉ MEZILIDSKÉ VZTAHY

- Děti často **pocházejí z problematických rodin** (drogy, alkohol, hádky, domácí násilí...).
 - **Nemají osvojené běžné vzorce chování, ani hranice**, co je ve vztazích přijatelné, jak se řeší konflikty apod.
 - V domově, dáno kolektivem, dochází k **replikaci disfunkčních vzorců chování**.
 - **Pro děti je obtížné z těchto zajetých vzorců vykročit a socializovat se do kolektivů mimo DD**.
- Hostitelství/patronství dává dětem možnost pochopit a budovat vztahy mimo DD.

...3. S CHYBĚJÍCÍ OPOROU, PODPOROU A MENTORINGEM

- Děti v ústavní péči mnohdy **nemají nikoho, kdo by je měl rád**, komu by na nich **záleželo. Chybí jim opora v situacích, kdy potřebují pomoc, radu nebo nasměrování**.
- Hostitel/patron může tuto důležitou roli sehrát a být k dispozici, když jej dítě potřebuje.

Faktory úspěšného osamostatnění po odchodu z DD

Děti/mladí lidé z DD

Mladí dospělí se zkušeností z DD

Patroni/Hostitelé

FOTO: JAN KADLEC A MARTIN DOUBA

K překonání výše popsaných překážek v úspěšném osamostatnění pomáhají dětem z DD následující faktory:

Prožít si
individuální
přístup/mít
svého mentora/
průvodce

- Děti potřebují někoho **(dospělého), komu na nich záleží a má je bezpodmínečně rád,**
- s kým budou mít **vzájemně otevřený vztah, naplněný důvěrou,**
- kdo k nim bude **přístupovat individuálně,**
- kdo jim **pomůže, když si nebudou vědět rady,**
- kdo je provede **každodenní agendou,**
- kdo jim pomůže **navázat a udržovat** zdravé mezilidské vztahy.

Naučit se
začlenit do
komunity

- Komunita umožní dětem **někam patřit, navázat vztahy mimo DD a sdílet společné zájmy** (i profesní).
- Děti zde získají **nové dovednosti, rozvinou se v dané oblasti,** mají **kontakty,** přes které mohou najít nové příležitosti.

Nastavovat si
malé cíle - krok
po kroku

- Nastavením **malých cílů lze dítěti realisticky vytyčit, kolik drobných úkonů musí udělat,** než v životě dospěje k vysněné metě.
- Zvládnutí **každého kroku znamená dílčí úspěch dítěte.**
- Dítě se učí, že **neúspěch neznamena nedosažení cíle,** ale pouze překážku na úspěšné cestě k jeho dosažení.

Osamostatnit
se pozvolným
procesem

- Postupné **opouštění DD dává dítěti prostor** pozvolna si **zvykat na jednotlivé etapy** (cvičný, startovací, vlastní byt).
- V praxi si tak **postupně osvojuje nové dovednosti a povinnosti.**
- Dítě má v průběhu **celého procesu oporu.** Když něco **neumí nebo si neví rady, ví, kam se může obrátit pro pomoc.**

Prožít si
individuální
přístup/mít
svého mentora/
průvodce

Během procesu osamostatňování je pro děti klíčová postava chápajícího dospělého mentora/průvodce. Má je rád, mohou mu věřit a představuje pro ně oporu v situacích, kde si nejsou jisté.

- Dítě má „svého“ dospělého člověka, kterému **může důvěřovat, který je má rád, záleží mu na něm a pomůže mu vyřešit cokoli potřebuje.**
- Tento dospělý pak pro dítě **představuje v krizových situacích záchranou síť.** Pokud se dítě o něčem rozhoduje, má možnost **probrat s ním svoji situaci a najít z ní společně v dané chvíli to nejlepší východisko.** Místo, aby se v těchto okamžicích rozhodovalo samo, bez znalosti možností řešení a dohlédnutí všech následků.
- Pro úspěšné osamostatnění hraje klíčovou roli **osvojení si běžných agend** – nákupy, finanční záležitosti, vaření, péče o domácnost, péče o sebe apod. Děti z DD mají tyto agendy často zajištěné hromadně (nepodílí se na nich) nebo je znají jen z teoretických kurzů. Pobyť v přítomnosti mentora/průvodce jim dává **možnost vše okoukat a zkusit si v praxi. V dospělosti si tak budou s těmito agendami již vědět rady.**
- Děti na příkladu hostitele/patrona/mentora a jeho okolí také sledují, **jak fungují běžné mezilidské vztahy, řešení konfliktů nebo nastavování si hranic mimo prostředí specifického kolektivu DD.** Pokud se navíc dítě dostane do **nevhodného partnerského vztahu nebo je členem špatné party, pomůže mu tuto rizikovou situaci rozkrýt dříve, než vztah dítě zcela „stáhne ke dnu“.**

Pozn. Přínos v osvojení běžných agend a učení se mezilidských vztahů si děti samy v danou chvíli neuvědomují, a tedy jej neocení. Vnímají jej ale hostitelé/patroni/mentori, sledující, jak se dítě v daných dovednostech reálně rozvíjí a zlepšuje.

„Jednou za mnou přišel můj kluk, řekl mi, že odejde hned teď z děcáku. Neřekl jsem mu ne...Ale zeptal jsem se ho, co má v plánu, kolik mu zbývá peněz a jaké budou náklady. Když jsem mu spočítal, že mu zbývá tak 600 Kč na měsíc na jídlo a další výdaje, došel si sám k tomu, že v děcáku bude dál.“

Prožít si
individuální
přístup/mít
svého mentora/
průvodce

Průvodcem se nejčastěji stává 1) pracovník DD, otevřený a ochotný starat se o dítě i mimo běžný rámec ústavní péče, 2) účastník programu patronství/hostitelství, pokud se mu podaří s dítětem navázat vztah a ukázat mu fungování vlastních běžných agend a vztahů.

Mentoři/průvodci z řad pracovníků DD

- Většinou se **jedná se o tetu/strejdu nebo ředitele/ředitelku.**
- Děti si v pracovníkovi DD najdou postavu průvodce/mentora, pokud mají **pocit, že jim rozumí a věří v ně. Cítí, že jsou pro něj důležité a myslí to s nimi dobře.**
- **Pracovník je ochotný s dětmi trávit čas, otevřít se jim (nebýt jen bezchybný vychovatel/ředitel).**
- **Zabývá se jejich osobními problémy** a je schopný najít řešení přímo pro ně (i mimo standardní procedury).

„Mně nejvíc pomohl náš ředitel v děcáku, byl přísnější, hlídal nám, když jsem dospíval, za co utrácím a tak, jestli si třeba nekupuju moc sladkostí. Ale vážil si nás. Třeba na Vánoce byl s náma, i když měl svoji rodinu. Když jsem se pak osamostatňoval, byl tam pro mě a vždycky mi pomohl. Jsem za to dneska za všechno fakt rád.“

Mentoři/průvodci z programů patronství/hostitelství

- I v hostitelství/patronství (pokud má plnit mentorskou/průvodcovskou roli) je **klíčové, aby se podařilo navázat s dítětem vztah postavený na důvěře a vzájemné otevřenosti.**
- Aby dítě vědělo, že o něj má **dospělý reálný zájem a má jej rád** (i když dítě udělá malér). Mělo by cítit, že se na něj **může kdykoli obrátit, když něco potřebuje.**
- Nápomocné je, i pokud je **dotyčný ochotný vykonávat s dítětem běžné agendy, ukazovat mu, jak se nakupuje, vaří, uklízí, co se jak zařizuje...**Dítě pak vše vidí v praxi a později může být schopné vše intuitivně replikovat.
- Stejně pravidlo platí i co se týče mezilidských vztahů, **dětem pomáhá, pokud mohou okoukat, jak vztahy fungují, jak se běžně řeší konflikty, jak si nastavit osobní hranice** apod.

Prožít si
individuální
přístup/mít
svého mentora/
průvodce

Co by se mělo změnit ve společnosti/v systému:

- Klíčovou roli může sehrát **podpora patronských a hostitelských programů a rozšíření zájmu** veřejnosti o tuto problematiku. Např. formou sdílení zkušeností hostitelů a patronů, co jim program přinesl do života (viz kapitola o patronství a hostitelství).
- **Pomoci může také edukace veřejnosti o tom, co nyní děti z DD opravdu potřebují.** Většinová populace si nemusí vždy uvědomovat, že dětem již tolik nepomohou hračky nebo finanční dary. Větší přínos bude, když s nimi „jen“ stráví nějaký čas, ukáží jim, jak žijí, a budou tu pro ně, když si s něčím nebudou vědět rady.

Naučit se
začlenit do
komunity

Pokud se dětem podaří začlenit do nějaké zájmové komunity, získávají pocit, že někam patří. Mohou rozvíjet svůj talent, snadněji najít své budoucí směřování a mimo to rozvíjí své sociální dovednosti.

- Když se dítěti podaří začlenit se do komunity, získávají pocit, že někam náleží. Jsou členy skupiny, která je bere.
- Jsou obklopeny lidmi, kteří s nimi mají něco společného, což může překrýt jejich jinakost a nálepkou „dítě z děcáku“.
- Společně se pak mohou v dané oblasti vzájemně posouvat dál, učit se od sebe a zlepšovat své výkony či dovednosti.
- Prostřednictvím zapojení do komunity pak mohou získat i pracovní nabídky. Její členové jim mohou poradit, jakým směrem se v daném oboru vydat a kde by mohly uspět.
- V komunitě jsou zpravidla i děti z rodin, což dětem z DD pomáhá nasát, jak fungují běžné mezilidské vztahy.

„Jednou přišla do DD nabídka účastnit se castingu na Masterchefa. Řekli o tom tehdy mně ze všech dětí nejdřív, protože věděli, že vařím moc rád, a ono to klaplo. Díky účasti se mi ozvala jedna holčina s podobnou zkušeností, začal jsem vařit tam, kde ona. Dneska vařím u jednoho z porotců, sbírám všude zkušenosti. Věřím, že si mi díky těmto kontaktům, možnostem a tomu, kam jsem se posunul, podaří otevřít si vlastní restauraci, kde budu moci zaučovat další děti z děcáku, které rády vaří.“

Co by se mělo změnit ve společnosti/v systému:

- DD, ale i hostitelé/patroni, se **mohou zaměřit na nalezení toho, co děti baví, co jim jde a co by je mohlo naplňovat. Podpořit je** v jejich zájmech, **hledat pro ně cesty**, jak se dostat do určité komunity – přihlásit je na kroužky, výstavy nebo na soutěže či závody.
- **Edukace vedoucích aktivit pro děti, jak s dětmi z DD specificky pracovat.** Např. pomůže, když se založí **nová skupina**, kde se **děti z DD i z rodin budou moci aktivně podílet na nastavování pravidel/zvyklostí..** Vznikne zde tzv. **Třetí prostor**, nastavený podle potřeb všech dětí (z rodin i z DD). Příkladem dobré praxe je v tomto směru např. projekt Amerikánka, popsany níže v této zprávě. Zapojení dětí z DD do zaběhlé skupiny, která už funguje podle potřeb dětí z rodin, se v praxi ukázala jako disfunkční. Děti z DD do takových skupin často nezapadnou.
- **Budování povědomí, že dětem z DD pomůže, pokud se stanou plnohodnotně zapojeným členem zájmové skupiny a podpora vzniku takovýchto nových „třetích prostorů“.**

Nastavovat si
malé cíle - krok
po kroku

Nastavení malých zvladatelných cílů může významně přispět k rozvoji sebedůvěry dítěte a naopak pomáhá eliminovat riziko úplné rezignace dítěte na životní sny a cíle.

- Pro děti je **nápomocné, když znají dílčí kroky vedoucí k jejich vysněnému cíli**. Nerealisticky pak nečekají, že se jejich život změní ze dne na den, jednorázově bez vynaloženého dlouhodobého úsilí.
- Pokud se jim na této vytyčené cestě něco **povede, dojde k posílení jejich sebevědomí a víry**, že zvládnou i další kroky.
- Pokud se jim naopak nedaří, **nemusí hned vzdávat celý sen**, ale stačí se jen zaměřit na zvládnutí příštího kroku. Nejsou tolik ohrožené rezignací na vše.
- Důležité je **dítěti nastavit chápající prostředí, které chyby/ selhání přijímá, škáluje je na malé a velké a podle toho z nich vyvozuje adekvátní důsledky**. Dětem tato míra chybí, všechny chyby mají tendenci považovat za fatální selhání a důvod pro případné ukončení vztahu/ činnosti.

*„Bála se zkoušky, že ji neudělá, tak jsem jí říkala, jsi šikovná, učila ses, zkus to, když to nedopadne na poprvé, zvládneš to na podruhé. A zvládla to. Pak si koupila auto a říkala, že si za to nesejde, no nakonec to po kousíčkách zvládala a teď jezdí pořád.“
(Patronka o „svém“ dítěti z DD)*

„Sice jsem vypadl z Masterchefa a nevyhrál ho, ale své účasti nelituji. Dalo mi to hodně kontaktů a známostí. Ale vím, že musím vařit dál a zdokonalovat se, abych si jednou splnil sen o vlastní restauraci.“

Nastavovat si
malé cíle - krok
po kroku

Co by se mělo změnit ve společnosti/v systému:

- Dětem by měly být vždy **představovány jednotlivé kroky, které povedou k dosažení** jejich cíle.
- Ten, kdo s dětmi **pracuje, by měl být schopen nastavit jim realistické cíle** (jak z hlediska rozsahu, tak času, kolik dětem jejich plnění zabere).
- Lze ukazovat **pozitivní příklady dětí z DD, které postupně malými kroky dosáhly svého snu.**
- Okolí dětí z DD by se mělo **snažit budovat jim realistickou škálu mezi tím, co je závažná chyba/ selhání a co je malé běžné pochybení, které nebude mít stěžejní následky.**
- Děti potřebují **chápací vedení, ale v případě závažného pochybení je pro ně důležité pevné mentorství, vedení, jak vše napravit/urovnat.**

Osamostatnit se
pozvolným
procesem

Proces postupného opouštění DD dává dětem možnost neprožívat skokové změny, ale vše nové si postupně osvojit za pomoci DD či neziskové organizace.

- **Děti, které měly šanci opustit DD postupným procesem, si tento postup velmi chválí.** Na procesu (*cvičný byt -> startovací byt -> vlastní byt s podporou neziskové organizace*) by nic neměnily.
- Pomohlo jim, že **nemusely ze dne na den přejít na jiný způsob života.**
- Změny jim byly **zaváděny postupně, mohly si ně zvyknout a odžít si je.**
- V každém kroku měly po **ruce někoho**, na koho se mohly obrátit, když něco neuměly nebo pro ně nějaké situace byly těžké. A také někoho, kdo na celý proces **dohlížel a hlídal, že vše probíhá podle plánu.**
- Kromě nových povinností (vaření, úklid, samostatné nákupy) se děti **nejčastěji musely vyrovnat se samotou** (nejednou nejsou všude kolem další děti, ani tety a strejdové).

„Mně moc pomohlo, že jsem nemusel odejít ze dne na den. Nejdřív jsem šel na byt kousek od děcáku, kde jsem se o sebe už staral, ale třeba na jídlo jsem ještě chodil do děcáku. Pak jsem dostal další byt, kde taky byla ještě podpora, ale musel jsem se naučit vařit – na to jsem měl kurz. Teprve potom jsem bydlel sám, ale zase jsem měl k tomu podpory neziskovky. Nikdy jsem se naštěstí nedostal do situace, že bych nevěděl kudy kam. Se vším mi pomohli - s výdaji, prací, hledáním bytu atd. Vlastně bych zpětně na tom procesu nic neměnil.“

„Nejvíc jsem na začátku bojoval se samotou. To jsem do té doby skoro nezažil. Najednou jsem byl sám na bytě a bylo ticho. Vyřešil jsem to tak, že jsem si pořídil psa, byl tam se mnou, mohl jsem s ním jít kdykoli na procházku a to mi hodně pomohlo tu samotu překonat.“

Osamostatnit
se pozvolným
procesem

Co by se mělo změnit ve společnosti/v systému:

- Pokusit se **umožnit každému dítěti, které splňuje základní předpoklady, projít procesem postupného osamostatňování a opouštění DD.**
- Každému dítěti by měl být **během těchto změn po ruce někdo z DD nebo NGO, kdo by dítěti pomáhal se všemi novými výzvami.**
- **Řešit i psychickou stránku procesu osamostatňování** např. se zaměřovat na téma samoty, se kterou děti během osamostatňování často bojují.

Podpora zájmu a zapojení veřejnosti do podpory přechodu dětí z DD do samostatného života

FOTO: MIA ROSA KADLECOVÁ

Tři úkoly

***Proč se zajímat,
angažovat, když
o tom nic nevím***

Jsou jako my/jako naše děti.
Role průvodce/hostitele jako každodenní hrdinství (přirozené/ mentálně „dostupné“ a přítom následování hodné)

***Vyprávět a ukazovat
přirozený svět, který
je více či méně OK.***

Dítě vychovává celá vesnice.
Zpřístupňovat, vyprávět a ukazovat jim vlastní přirozený svět a poskytovat tak prostor pro intuitivní učení, „krystalizační“ mřížku pro vlastní budování vztahů a rolí, které si lze v institucionální péči budovat jen omezeně.

***Jak se zapojit a dát
prostor „jen tak být“
a být tak OK.***

Sebejisté dítě vstoupí do samostatného života úspěšněji. Prožitek unikátních vztahů a prostoru jen pro mě je klíčovým zdrojem pro budování sebejistoty pro děti, které vyrůstají v napětí mezi problematizovanou původní rodinou a instrumentální péčí.

Patronské a hostitelské programy

Patroni/Hostitelé

Jak může tyto 3 úkoly pomoci naplnit hostitelství/patronství

Co může program přinést do života, proč se do něj zapojit

Děti dávají **zažít hostiteli/patronovi opravdové a ryzí vztahy bez příkras**. Prožívají s nimi **vzestupy a pokroky**. Pokud se dostanou do problémů, může jim patron/hostitel **reálně hodně pomoci**. Jedná se o **velmi naplňující a smysluplnou činnost**.

Vyprávět a ukazovat přirozený svět, který je více či méně OK.

Dává dětem **nahlédnout do přirozeného světa hostitele/patrona**. Děti se během této žité zkušenosti **učí, jak fungují mezilidské vztahy a každodenní agendy**.

Dát prostor „jen tak být“ a být tak OK.

Patronství a hostitelství **dává dětem prostor, ve kterém se mohou cítit bezpečně**. Kde jsou **milované bezpodmínečně, takové jaké jsou**, včetně potenciálních malérů a problémů.

Proč se do
programu
zapojit

Smysl a naplnění života

- Zapojení se do programu může být dobrou cestou, jak dát svému životu zase **smysl a náplň v momentech, kdy se život zdá vyprázdněný**, např. když odejdou vlastní děti z domu, nastávají problémy s počítím, člověk prožívá vyhoření v práci nebo jen upadl do stereotypu a nic už ho nebaví.
- **Pocit, že tu člověk pro dítě je, má jeho důvěru, je pro něj důležitý a nápomocný, vede k pocitu, že život má náplň, že člověk svůj volný čas tráví smysluplně a může na sebe být hrdý.**

Odžít si syrový vztah, kde si nikdo na nic nehraje

- Děti z DD jsou **emocionálně přímé, když jsou našťvané jsou našťvané, když šťastné, dávají to velmi otevřeně najevo, bez ohledu na konvence.**
- Vztah s nimi je **syrový, ale zároveň ryzí.** Na nic si nehrají.

„Ona mi tenkrát uvěřila, že mi jde opravdu o ní, a že v ní někdo věří, pak začala studovat a posouvala se dál.“

„Teď má období, že je úplně bezprostřední. Máme se tak rádi, že mě klidně objímá i na ulici. Všichni si asi myslí, že je to nějaký můj mladoučkový milenec, ale jemu je to jedno, cítí to tak, tak to tak dělá.“

Proč se do
programu
zapojit

Možnost sledovat rozvoj a progres dítěte

- Děti v programech **dělají velké pokroky**. Lze sledovat jak v **bezpečném, laskavém prostředí** dítě postupně nabývá důvěry.
- Ze **smutného, zakřiknutého a odtažitého** dítěte se před očima stává **veselé a hravé** dítě.
- Přestává se bát **navázat tělesný kontakt** (objetí, škrábání na zádech...).
- Sleduje **chod rodiny, jak po stránce jejích zvyků, tak po stránce vztahů**, a postupně si tyto dovednosti osvojuje.
- Učí se **základní hygienické návyky**, pokud v nich mělo z DD deficit.
- Hostitelé/patroni často dítě **rozvíjí i z hlediska jazykové vybavenosti, podpoře při studiu nebo v jeho koníčcích** a mají radost, pokud se pak dítěti v těchto oblastech daří.

 „Teď jsem za něj měla takovou radost. Můj muž je cizinec a mluvíme spolu anglicky, takže se od něj učí i děti, a teď si náš kluk (z DD) objednával něco na dovolené a tolik se mu zlepšila angličtina.“

 „Ten strach, když šla na zkoušku, tam byl, ale věděla, že mi může dát svoji důvěru a že já věřím v ní, tak tam šla a dala to, prý i kvůli mně.“

Vyprávět a ukazovat přirozený svět, který je více či méně OK

- Hostitelé a patroni mají **jedinečnou možnost provést děti tím, jak funguje svět za zdmi dětského domova.**
- Pro děti je velmi cenné, když si **běžné denní agendy a mezilidské vztahy** kontrolovaně **odžijí a osvojí v praxi dříve, než se budou muset** do tohoto světa samy zapojit.
- V **mezilidských vztazích** dítě sleduje, jak se k sobě lidé v rodinách či mezi blízkými **běžně chovají**. Může si tak **přeformátovat mnohdy patologické návyky** z vlastní rodiny. Učí se rozpoznávat, co je ještě běžné a co je již ve vztazích za hranou. Vidí, jak se běžně řeší konflikty.
- Pokud jsou si děti s patronem/hostitelem blízké, lze s dítětem rozebírat jeho vztahové situace a **upozornit jej včas, když se děje v jeho životě něco, co není v pořádku.**
- Z hlediska **každodenních agend** je pro dítě **přínosné, když si odžívá nejen běžný chod domácnosti, ale i zařizování všeho kolem** (nákupy, finanční záležitosti, pošta, úřady apod). Hostitel mu může tyto postupy vysvětlovat a zasvěcovat jej do vlastního přemýšlení o těchto úkonech.

„Vy jim vlastně ukazujete svou sociální bublinu, vy jim ukazujete, jak se žije v rodině, jak se prožívají hezké, ale i třeba méně hezké chvíle. Jak můžete prožít, když se třeba chytne s mužem, že to třeba nevyústí v to, že si třeba nabančíte, ale že prostě se chytne, vysvětlíte si to a život jde dál, usmíříte se a někdo to prostě vyřešíte. Vidí, jak se chovají rodiče ke svým dětem a děti ke svým rodičům. To, že si zvete někoho na návštěvu domů, že vás někdo pozve na návštěvu. Než k vám někdo přijde, že uklidíte a něco nachystáte třeba. To jsou ty věci, co ty děti vůbec jako neznají. A to, že je nějaká širší rodina, se kterou udržujete vztahy a jaký ty vztahy jsou. To, že chodíte do práce a ta práce vás třeba baví a že za ní dostáváte zapláceno, a to je prostě jako velmi cenný.“

Dát
prostor „jen
tak být“
a být tak OK.

- Cílem hostitelství/patronství je **vytvoření prostoru, kde se dítě může cítit bezpečně a samo sebou.**
- Kde jej **přijímají a milují takové, jaké je** (i když se mu někdy něco nepovede nebo udělá přešlap).
- Může z něj **čerpat podporu.** Důvěřuje dospělému, že s ním má ty nejlepší úmysly, a pokud se dostane do problémů, může se na něj **kdykoli obrátit.**
- Dospělý jej může také **nasměrovat, aby dosáhlo svých snů.** Ukázat mu cestu a potřebné kroky k vlastní seberealizaci. **Podpořit jej, když se bojí, jestli na „něco“ má.**
- Umožňuje dítěti užívat si **běžných bezstarostných chvil mimo pravidla a strukturu DD.** Dítě může mít i **větší vliv na to, co se bude dělat, co by si aktuálně přálo atd.**
- Pro děti je takové prostředí **velmi cenné a v DD není kapacita jej systematicky budovat.**

„Chci jí hlavně dát najevo, že je v pořádku taková, jaká je. Je v pořádku plakat, smát se, nevědět, cokoli...“

„A hlavně to, že tady pro to dítě jste, že oni mají se na koho obrátit, že se o ně někdo zajímá, že jim někdo zavolá, že jim někdo řekne třeba: pojd', uděláme něco do školy. Prostě jakože má někoho svého.“

Výzvy hostitelství/patronství 1

Rozložení času mezi dítě a svoji rodinu

- U patronských projektů (pod organizací LOM) je nastaveno, že se Patron nemá vídat zároveň se svojí rodinou a zároveň s dítětem z DD. Vztah má být 1:1. Proto je někdy **těžké skloubit čas a rozdělit jej mezi své děti, partnera/ partnerku a dítě z DD.**

Sehrání s rodinou

- V hostitelské péči jsou pravidla otevřenější, zde je možné brát si děti z DD do své rodiny. I tento přístup s sebou nese komplikace, např. **vlastní děti se obávají, že ztratí výlučnou pozornost svých rodičů a budou se o ně muset dělit s někým cizím.**
- Obavy vzbuzuje i to, zdali si **vlastní děti a partner s dítětem z DD sednou**, jestli si budou rozumět a budou společně chtít trávit čas.

Nemožnost mít jakákoli práva

- Hostitelství/patronství **není právně ošetřeno. O tom, zdali setkání mohou probíhat, rozhoduje DD.** Hostitelé a patroni se tak s dětmi nemohou vidět, pokud jim to DD nedovolí, což je pro ně zneklidňující.

„Moje žena to třeba moc nepodporovala, neviděla ten přínos, kluka (z DD) neznala, nechápala, proč mu věnuji tolik času místo svojí rodině.“

„Když jsem o hostitelství mluvila se synem, byl hodně proti. Báł se, že se o mě bude muset s někým podělit, že si s ním nebudu tolik hrát, zkrátka, že už nebudu jen jeho máma. Nakonec ale všechny děti z DD přijal a pochopil, že to tak nebude.“

„Jako hostitelka nemám vůbec žádná práva. Děcák musí vždycky dovolit, abych si mohla děti vzít a něco s nimi dělat a když řekne ne, tak přes to nejede vlak. Jednou jsme tak museli třeba kluka poslat na otočku z dovolené na soustředění, protože mu děcák nedovolil tam chybět.“

Výzvy hostitelství/patronství 2

Nezájem dětí, neprojevení vděku za to, co pro něj patron/hostitel dělá

- Je nutné počítat s tím, že děti **nebudou projevovat okamžitě nějaký vděk, neuvědomují si hned přínos toho, co pro ně daný člověk dělá.**

Testování hranic

- Děti z DD mají **silnou potřebu testovat hranice, kam až mohou zajít.** Jedná se o **test vztahu**, co ještě si dítě může dovolit, jak moc jej má patron/hostitel rád.
- Stává se např. že se dítě **neozývá, nejeví zájem o to, se vidět.** Ukazuje se ale, že jde o testování hranic: „*Záleží mi na mě tak, že se mi patron/hostitel ozve sám?*“ Někdy šlo i o strach dítěte z odmítnutí (neozve se, protože se bojí, že ho dospělý odmítne).
- Relativně často děti **k testu hranic využívají i krádeže.** Mnohdy se **projevují až po té, co je vztah navázán dlouhodobě a jedná se o test hloubky tohoto vztahu** „*Má mě rád i když tohle budu dělat?*“

„Ony vám nebudou hned vděční, nebudou to dávat najevo. Vy ale víte a vidíte, že jste pro ně důležití, že jim pomáháte.“

„Mně se třeba přestal na dlouhou dobu hlásit. Byl jsem z toho smutnej, tak jsem za ním šel do domova. Tak mě ještě chvílku ignoroval. Nevěděl jsem, co se děje, ale pak se ukázalo, že si jen testoval hranice a můj zájem o něj.“

„Dítě jde krůček po krůčku, duše se otevírá, mají taková chapadýlka, zkouší, co si k vám mohou dovolit, i přes ta zranění.“

„Poprvé mi začal krást věci asi až po dvou letech. Mně to tehdy bylo moc líto, řešila jsem to na supervizích a tam mi řekli, že si testuje, jestli ho budu mít ráda i tak. Snažila jsem se s tím vyrovnat a bylo to pro mě těžké, ale už jsme to překonali.“

Co hostitelům a patronům pomáhá zvládat problematické aspekty a počáteční strachy?

Supervize

- Jsou velmi **zásadní pro úspěch těchto programů**. V roli patrona/hostitele je **velmi nápomocné mít možnost rozebírat situace, které s dětmi nastaly**.
- Na supervizích mohou **probrat, proč se dítě zachovalo zrovna takto** - z pohledu pečujícího dospělého možná nepochopitelně/iracionálně/nevděčně/necitlivě.
- Pečující **dospělí jsou pak ujištěni, že to mnohdy není nic osobního, ale jde o pro tyto děti typický rys**.

Ujištění o postupu, když nebude chtít/moci hostitel/patron dále pokračovat

- Pro zmírnění počátečních obav je důležité **vědět, že jsou cesty, jak z programu vystoupit**, např. pokud si s dítětem nasednou, změní se jim životní situace a již nebudou mít dost času nebo pokud bude dítě příliš nezvladatelné.
- Pro celý proces je také důležité vědět, **jak program případně ukončit**. Očekávání, že program jednou skončí, je klíčové budovat už od začátku, aby s tím obě strany byly smířené.

→ V tomto má **jasnou metodiku např. program patronství od LOM**, kde program končí v momentě, kdy se patron a jeho „dítě“ (po dosažení dospělosti) **oba vzájemně shodnou, že „dítě“ už může fungovat samostatně**. Pak už je jen na nich, zdali se jejich cesty úplně rozejdou, nebo zdali budou v kontaktu i mimo program na přátelské bázi mimo veškerá pravidla fungování, supervize apod.

Co by měl každý vědět/zvážit, než se zapojí do hostitelského/patronskeho programu:

S čím je třeba počítat / na co být připravený:

- **Vztah s dítětem si nevybudujete hned.** Bude trvat měsíce, než si získáte jeho důvěru, než bude dítě vědět, že jste tu pro něj a může se na vás spolehnout.
- **Dítěti od vás nebude stačit jen materiální zajištění.** Nepotřebuje nutně hračky, elektroniku nebo oblečení (po této stránce je zajištěné v domově). **Potřebuje hlavně vás, vaši podporu, péči a pocit, že jej máte rádi.**
- **Zažijete krásné naplňující momenty, ale může to být i těžké.** Mohou nastat situace, které nebudete chápat. Kdy si dítě bude testovat, zdali s vámi může počítat a jestli jej máte rádi. Mohou se mu ozvat dávná nezahojená traumata. Pokud taková situace nastane, bude vám ale k dispozici supervize.

Jaký být, na co se zaměřit:

- ✓ **Přijměte osobnost a minulost** dítěte. Rozvíjejte jej, ale **nesnažte se ho měnit**.
- ✓ **Neberte si osobně všechno**, co dítě dělá nebo říká. Nemusí to být osobní, je to dáno tím, co má za sebou.
- ✓ Dávejte mu najevo, že **jste tu pro něj a máte jej rád/a**.
- ✓ Vytvořte **prostředí, kde se bude cítit bezpečně a nebude se bát se na vás obrátit**, když se něco bude dít.
- ✓ Budte **otevření, nehrajte si před ním na bezchybné hrdiny**. Dítě si k vám najde bližší vztah, když budete upřímní a přiznáte chybu/vlastní selhání nebo se mu svěříte se svými problémy.
- ✓ Mluvte s ním o tom, **jak se cítí, jak fungují jeho vztahy**, abyste případně včas **podchytili problémy**.
- ✓ **Ukazujte mu a vysvětluje na příkladech, jak je to se vztahy, představujte mu své běžné denní agendy**.
- ✓ **Podporujte jej v jeho snech a plánech**. Mluvte s ním o krocích, nutných pro jejich naplnění. Podpořte jeho sebevědomí, že na to má.
- ✓ **Rozvíjejte jeho talenty. Pokuste se najít mu komunitu**, kde by je mohlo rozvíjet, kam by mohlo patřit a kde by mohlo navázat vztah s dětmi z běžných rodin.

Přínos Američanky: propojení dětí z DD s dětmi z rodin

Děti/mladí lidé z DD

Děti/mladí lidé z rodin

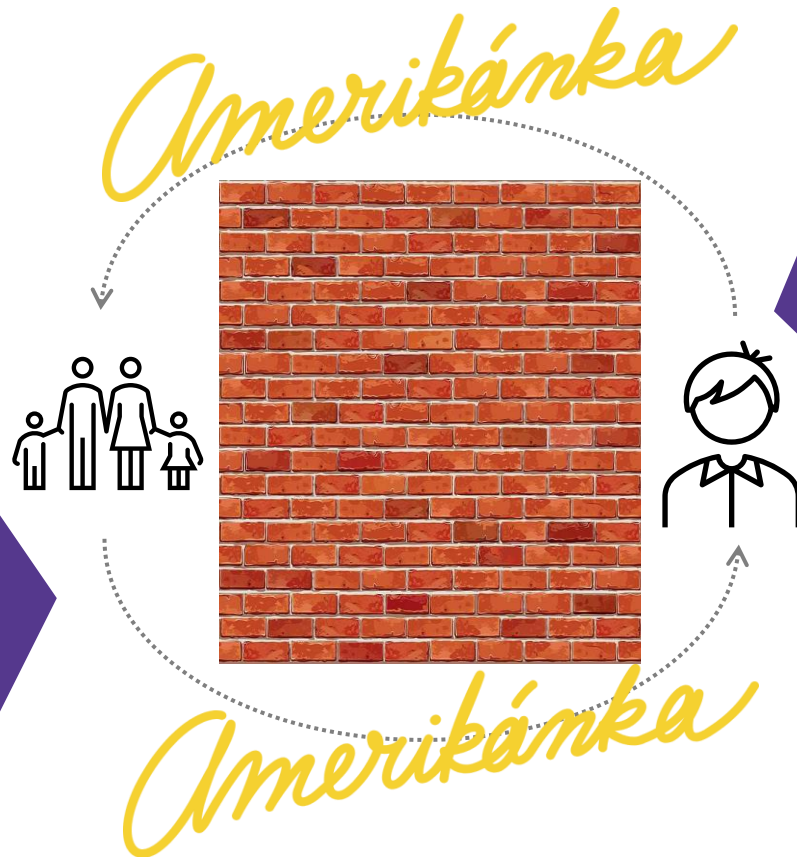

Jak a čím se povedlo „zbourat zed“ mezi dětmi z DD a dětmi z rodiny

- V komunitě kolem projektu se protínaly děti z DD i z „normálních rodin“ – i přes počáteční domnělé rozdíly všichni zjistili, jak moc mají společného/jak moc jsou stejní, a to díky tomu, že měli možnost skutečně se poznat jako „individuality“ bez masek, předsudků a stereotypů.
- Projekt sloužil jako „třetí prostor“ (vedle rodiny, dětského domova a školy), kde se všechny děti cítily přijímané.
- Na natáčení se ke všem dětem přistupovalo stejně, rovnocenně a jako k „individualitám“. Děti dostaly prostor pro kreativní vyjádření, možnost na chvíli zapomenout na své problémy a být oporou druhým.
- Projekt byl zdrojem (silných) zážitků a vytržení z rutiny a povinností; děti se měly na co těšit.

Zkušenost s natáčením filmu Amerikánka je jedním z pozitivních příkladů propojování dětí z DD s ostatními a překonání zdi mezi nimi a „zbytkem světa“. Je důkazem, že za určitých podmínek je možné tuto (umělou a zbytečnou) bariéru překonat.

„Lidi si o dětech z dětského domova myslí, že jsou drzí a nevychovaní...Když jsem šla poprvé na Amerikánku, viděla jsem je přesně tak...To jejich sprostý mluvení. Mě to úplně zarazilo...A jak se drželi v těch skupinkách. Já měla pocit, jakoby nás pomlouvaly. Ale ono to tak vůbec není. A teď si říkám, jak blbá jsem byla. Stačilo se jen trochu zasoustředit a hned by člověk věděl, že to tak není...Uvědomila jsem si, kolik lidí kolem mě mluví sprostě a já na to ani se nezaměřím...A hrozně mě štve, že jsem to v sobě měla, a mrzí mě, že to nevím víc lidí...Do budoucna, až takhle někoho potkám, tak vím, že nesmím očekávat, že hned to klikne, ale že to přijde a netrvá to dlouho.“

„Snažím se přátelit se s vrstevníky, ale to mi bohužel nejde... Nezapadám... Mám málo kamarádů ve stejném věku. Dva až tři, a to je všechno, za celou základku, střední i vejšku... Spolužáci na střední byli dementi, nikdo se tam se mnou nebavil, tam mě šikanovali ve třídě, vyhrožovali mi smrtí přes messák. Jsou to srágoři, psali mi hnusný věci. Na tý nástavbě už to bylo lepší, ale taky se tam se mnou nikdo nebavil...Bavím se spíš se staršíma lidma, ale ne všichni jsou rozumní. Někteří mě taky pošlou do háje, už na první pohled...A Amerikánka, tam jsem byla přijatá. Tam mě nikdo nesoudí, nekritizuje... Snese se, máme se rádi. Není tam žádný nepřátelství. Jsme jedna tlupa.“

Zážitky z projektu Amerikánka

„Před Amerikánkou jsem se neměla na co těšit, dny byly všechny stejné, přijít ze školy, udělat úkoly, povinnosti, služby, a to bylo všechno. S Amerikánkou a Snowflakes se těším už celý týden, vstávám s radostí, že mně ty dny uběhnou a těším se.“

„Amerikánka je můj první nejlepší zážitek v životě, na který jsem se mohla jednoduše dostat... když nás přijali...to jsem byla strašně šťastná, to jsem brečela.“

„Nejlepší bylo, když mě Viktor nechal řídit auto. Jeli jsme po polní cestě, já řídil jeho Audi a to byl nejlepší zážitek“.

„Samozřejmě se těším, až to (film Amerikánka) vyjde, a to asi bude taky zážitek pro nás pro všechny...a taky pojedeme s Amerikánkou do Ameriky...už se těším na to, jak to v Americe rozbalíme.“

ISBN: 978-80-909017-6-6

Simply5

LEARNING
PLAYGROUND

Jan Al-Amel

jan.al-amel@simply5.cz

+420 605 894 605

Eliška Nováková

eliska.novakova@simply5.cz

+420 605 894 609

Korunní 1302/88
101 00 Vinohrady

www.simply5.cz